

In de onderstaande teksten ga ik in op het programma SHAME! Exploring Masculinity van Stichting H401 met de groepstentoonstelling SHAME! and Masculinity, de gelijknamige publicatie als de verschillende artist talks en events die gedurende het programma werden georganiseerd.

Verskillende onderdelen van het programma daagden me uit te schrijven over kwetsbaarheid, kracht, schaamte, misbruik, mannelijkheid versus vrouwelijkheid, identiteit.

Merapi Obermayer, Amsterdam April 2021

“Laat het mij maar meteen zeggen: Ik ben voor een androgyne samenleving. Het moet ergens rond 1985 zijn geweest dat ik tijdens een bijeenkomst van mannen en vrouwen de vraag stelde: 'Maakt het feit dat ik op mannen val mij ook tot vrouw?' Niemand wist daar direct een antwoord op. Men lachte alleen maar. Aan het einde van het gesprek op 17 februari bracht ik in dat kwetsbaarheid teveel wordt geassocieerd met zwakte, ofwel je kwetsbaarheid juist rust kunt vinden en rust is voor mij een sterkte. Dat wordt mannen veelal niet gegund. Hoe vinden wij de weg naar deze betekenis van kwetsbaarheid?”

1 Ik ben opgegroeid in een situatie waarin sekserollen geen rol speelden. Ik moest fysiek en mentaal zien te overleven. Ik constateerde wel dat ze er waren en deed soms moeite mij die aan te leren. Ik groeide op in de enige en laatste leprakolonie van Nederland, genaamd Heidebeek. Later, van mijn zesde tot mijn twintigste bij de nonnen in een meisjesinternaat waar ook wat jongens waren. Maar die vertrokken zodra ze een gevaar voor de meisjes werden. Mijn mentale en fysieke overleven heb ik danken aan drie mensen: een non, een leraar en Oom Bloem, een lepra patiënt die mijn mentor werd. Hij woonde ook in Heidebeek waar ik alle schoolvakanties doorbracht. Hij was geen familie. Alle drie hebben mij geholpen mijn verstand bij elkaar te houden en schonken mij het gereedschap om of mijn menselijkheid niet helemaal te verliezen of deze later weer te herontdekken. Zij leerden mij analytisch te denken, het categoriseren van mensen los te laten, kwetsbaarheid te zien als een plek waarin je alles kon vinden dat ons tot mens maakt, waar humus het beste gedijt, van waaruit men leert en het leven proeft. Alleen daar zou ik troost vinden voor een leven dat nooit zonder pijn zou zijn. Kwetsbaarheid brengt continue nieuw leven voort. Buiten hen was ik volledig op mijzelf aangewezen, los van eten, drinken en slapen en zelfs dat was niet altijd gegarandeerd, niet in het internaat.

2 Kwetsbaarheid is een op feiten gebaseerde werkelijkheid. Onkwetsbaarheid is een niet-bestaande werkelijkheid die voortkomt uit ons verlangen te ontsnappen aan die kwetsbaarheid. Het feit dát we ernaar verlangen doet ons geloven dat het werkelijk bestaat. Een stapeling aan zekerheden en innerlijke, maatschappelijke en institutionele krachtpatserij, die men telkens opnieuw moet scheppen, moet helpen dat geloof in stand te houden en om te zetten in dagelijkse werkelijkheid. Men noemt dat o.a. 'weerbaar' maken. In mijn jeugd heb ik jarenlang geprobeerd om het 'onbestaanbare bestaanbaar te maken'. Ik had geen andere uitweg. Ik deed het wél op mijn manier. Ons leven speelt zich af tussen deze twee werkelijkheden waarin wij ons telkens weer in een nieuwe rol plaatsen. Wat maakt dat mensen die kwetsbaarheid niet kunnen of durven omarmen? Dat die telkens in verkeerde handen terechtkomt? Kwetsbaarheid gaat niet alleen over jezelf, maar juist ook over de ander. Bij onkwetsbaarheid sluit je de ander buiten.

3 We kunnen het niet laten om mensen in te delen naar eigenschappen, etnische komaf en zo dus ook naar seksen. Tot nog toe was het overzichtelijk: jongens, meisjes, mannen en vrouwen. De rest werd weggemoffeld. Kwetsbaarheid valt onder vrouwelijkheid en onkwetsbaarheid (die niet-bestaande werkelijkheid dus) daarin mochten mannen zich in vastbijten. Terwijl de ene groep vrijuit kan en moet ademen is wordt de andere groep gedwongen de adem in te houden. Met als gevolg dat beide groepen zich onvrij voelen. Vandaag weet men niet meer hoe men zich tot elkaar moet

verhouden. Het voortschrijdend inzicht gaat zo snel dat men zelfs in het taalgebruik achterloopt met de werkelijkheid van vandaag. Er moeten nieuwe woorden gemaakt worden, nieuwe aanspreektitels.

4 Bij mij stond kwetsbaarheid in het teken van vergankelijkheid in de meest letterlijke zin. Dat kwam vooral door mijn geboorte en verblijf tussen lepra-patiënten en natuurlijk de voorbije oorlog. Daarnaast stond het ook en vooral in het teken van schaamte en de angst. Mijn ouders waren kinderen van troostmeisjes van blanke militairen uit het koloniale leger en behoorden tot de laagste Europese klasse. In een rapport dat ik ooit onder ogen kreeg stonden mijn ouders en ik te boek als: koloniale restproducten. Mijn verblijf in een internaat was ook al schaamtevol, hier leden alle kinderen aan. Kinderen van kleur en met een Joodse achtergrond waren dubbel de klos. Wij werden apart gezet, kregen zwarte nummers in onze kleren en moesten het hardste werken omdat er voor ons weinig werd betaald. Op school mochten de nette kinderen van hun ouders niet met ons spelen. Wij waren gajes, kleur deed er niet toe. Wij mochten alleen op bezoek onder strikte voorwaarden. Mijn leven was een rommeltje, de kwetsbare lijnen moest ik zelf zien te trekken.

5 Mede door deze ervaringen ben ik wars van groepen en vooral die identiteitspolitiek van heden ten dage. De vraag 'wie en wat ben ik?' of 'wie en wat zijn wij?' kan ik niet beantwoord worden zonder 'de ander'. Door de ander in een blijvende machteloze positie te plaatsen - 'shame on you!' - is er geen dialoog mogelijk en blijft voortschrijdend inzicht uit. Dat is wat het opleggen van schaamte doet: het ontnemt de ander zijn autonomie en creëert nieuwe machtsvormen en geweld door middel van emotionele chantage tot ver over de generaties.

6a Individualisme is een levenshouding, een visie, geen kapitalistisch product van zeg maar: de Westerse samenleving. Het is een perspectief, een 'point of view' van waaruit men elkaar beziet en van waaruit men een parallele levenshouding ontwikkeld die uitgaat van de waardigheid van de mens. Door naast elkaar te leven beneemt men elkaar niet de adem en blijft de mogelijkheid bestaan van uitwisseling van gedachten en gevoelens zonder het gevaar van tutoyering en een al te rechtstreekse, directe uitwisseling. De betekenis die we geven aan onafhankelijkheid, individualisme en verhouding wordt teveel bekeken vanuit het functionele. Met de erkenning van de mens als individu in relatie tot de ander heeft dit niets te maken. Daarom wil ik het eigenlijk niet hebben over matriarchaat en patriarchaat, mannelijke en vrouwelijke eigenschappen, maar over menselijke. Daarin ben ik gelukkig niet de eerste, ik ga aansluiten in de rij. Ik wil uitgaan van de mens als scheppend wezen in alle facetten. Dit is zo'n beetje zoals ik er in sta.

6b De mens heeft altijd geprobeerd de werkelijkheid naar z'n hand te zetten. Toch heeft het die cyclus niet kunnen doorbreken. Daarin ligt onze hoop. Welke hoop? Die moet ergens op gebaseerd zijn. Er zijn twee sleu-tels die toegang geven tot die hoop. De ene is voor dagelijks gebruik, die ligt opgeslagen in het geheugen van de mens en gaat niet verder dan een generatie. De andere ligt opgeslagen in het geheugen van de mensheid die de generaties overstijgt en zal blijven overstijgen. Zeker met de technologie van nu.

7a Nog steeds kan ik niet wennen aan mijn eigen gezicht Verwonderd en verloren soms gaan mijn handen door mijn haar Nog steeds kan ik niet wennen aan mijn eigen gezicht Dat mij altijd verraad.

7b Mijn ouders wilden dat Oom Bloem mij bijles gaf. Op school verveelde ik me stierlijk en bovendien was ik regelmatig te moe om de lessen in me op te nemen. In plaats van mij reguliere bijlessen te geven kwam hij met een ander plan om mij over mijn verveling heen te helpen en tegelijkertijd die van hem. Het leven in de leprakolonie was nu eenmaal saai. Hij leerde mij trucs om de gewone leerstof snel en efficiënt in me op te nemen tussen de bedrijven door. Tijdens de schoolvakanties zou hij mij het vrije denken aanleren op een aanschouwelijke manier. Hij zag het als zijn taak mijn vragen te bevrijden uit de gevangenis van de angst. Alleen door te durven vragen, je te laten bevragen,

creëer je rust in je brein. Kwetsbaarheid maakt niet angstig. Wat angstig maakt is het beeld wat je ervan hebt, wat je voorgescheteld krijgt: 'dat moet je niet willen zijn!' niet laten merken dat het niet lukt en die mislukking verstoppen voor de buitenwacht waardoor er alsmaar ingewikkeldere constructies ontstaan. Het eerste wat oom Bloem deed: hij leerde mij rechtop lopen. Net als alle kinderen in het internaat liep ik met gebogen hoofd, mijn armen hingen zwaar langs mijn lichaam. Angst, schaamte en afgedwongen nederigheid hield ons in de ban. Hier moest ik van af. Lopen met gebogen hoofd moest een keuze zijn, mijn keuze. Vrijuit denken kon alleen met mijn blik gericht op de horizon.

7c Mijn werk, 'die zichtbare wereld', is de uitdrukking van een 'onzichtbare werkelijkheid'. Wat wij kunstenaars vormgeven is de samengebalde energie die wetenschappers door een microscoop kunnen waarnemen. Zonder het woord te noemen leerde Oom Bloem mij alles over kwetsbaarheid. Op die manier bewees hij dat kwetsbaarheid een op feiten beruste werkelijkheid is waar wij allemaal mee te maken hebben.

8 Als ik gezond was geweest, zei hij, had ik een man moeten zijn en dus sterk en stoer. In de oorlog hoefde ik niet te vechten dus ook niemand te doden.' Alleen in een oorlog komen mannen erachter hoe kwetsbaar ze zijn. Volgens hem was het niet voor niks dat de mooiste gedichten van mannen pas na een oorlog geschreven waren, nadat ze moe gestreden eindelijk thuis konden komen. Nu kon hij leven als een vrouw, althans... het was haar rol die hem niet beviel: wel vrij ademen, maar alleen binnen de grenzen die weer bepaald werden door mannen die bij leven hun adem moesten inhouden. Hij kon gewoon mens zijn, aan hem werden geen maatschappelijke eisen gesteld. Door zichzelf een houding te geven, maar ook door te analyseren hoe de dingen, losgekoppeld van opvattingen en normen, werkelijk in elkaar staken kwam hij over de schaamte voor zijn ziekte en het afsterven van mijn lichaam heen. Hij wilde nooit op de foto. Een keer zag ik hem verlegen worden. Dat is iets anders dan schaamte. Hij vroeg mij hem te helpen met plassen. De verpleegster had geen tijd en de wc was te ver weg. We stonden in het bos achter de huisjes. Met die vingerstompjes kreeg hij zijn rits niet open. Ik was een jaar of tien. Dit was de eerste keer dat ik een penis van dichtbij zou zien. Daar stonden we dan te schutten. De ritsluiting kwam bijna vast te zitten. Aan de straal te zien was de nood echt hoog. Daarna trok ik de veter uit mijn schoen, maakte die vast aan de ritsluiting op een dusdanige manier dat hij hem om zijn pols kon doen en zo de rits omhoog en omlaag kon trekken. Nu kon hij in zijn eentje het bospad af lopen en zich minder opgesloten voelen.

9 Mijn vader leed eronder dat hij moest leven als een 'vrouw'. Met als gevolg dat hij het altijd beter wist en wij hem altijd gelijk gaven zodat hij toch iets van zijn mannelijkheid, dat wil zeggen zijn gevoel van macht behield. Hij was een volwassen kind dat erkend wilde worden als man, maar dat niet kon zijn, niet meer. De ziekte had zijn tol geëist. Mijn moeder bleek de enige volwassene. Zo leerde ik dus iets over het verschil tussen mannen en vrouwen. Dat je echte verschillen had, gebaseerd op de fysieke werkelijkheid en daarnaast rollen gerelateerd aan dat fysiek maar vooral gebaseerd op onze behoeftes en verlangens, omgezet in opvattingen. Voor de rest moest ik het zelf uitzoeken. Oom Bloem wilde mij alleen maar handvaten geven waarmee ik verder kon in het internaat. Hij gaf mij tijdens de vakanties een seksloze opvoeding waarbij ik zelf kon kiezen welke rol ik wilde hebben, die van man, vrouw of mens.

10 Hoe verhouden moraal, opvattingen en ons rollenspel zich tot kwetsbaarheid? Deze drie zaken spelen zich af in dat gebied tussen de bestaande werkelijkheid en de niet-bestaande die wordt aangestuurd door het menselijke verlangen. Natuur op zichzelf kent geen wegen. Het zijn wijzelf die de paden aanleggen. Paden die ons buiten de natuur plaatsen waarin wij ooit weer terugkeren.

11 Wat is schaamte precies? De schaamte ten gevolge van een daad is de enige echte schaamte. Het zien van de pijn, het buigen voor die pijn, is een erkenning van de ander. Dit soort schaamte is belangrijk voor een samenleving. Direct betrokkenen die deze schaamte voelen, dat gevoel niet ontlopen en die bereid zijn zich te verantwoorden... we kunnen niet zonder hen. Maar dat vereist van onze kant ook de bereidheid tot vergeven en vergeten. Een samenleving met burgers die daartoe niet bereid zijn, die hun identiteit vertalen vanuit het slachtofferschap, kan zichzelf net zo goed opheffen. Maar wat is dan die andere schaamte? Die schaamte die mij werd opgelegd? De schaamte die wij anderen opleggen? Schaamte die wij niet in duidelijke klare taal kunnen verwoorden? Het feit dat mijn ouders koloniale bastaards, ja zelfs koloniale bastaards werden genoemd gaf de nonnen het recht mijn lichaam op te eisen. Mijn lichaam was niet heilig, geen tempel, het zat vol schaamte en toch kon men er niet van afblijven. Mijn lichaam wekte geen lust op, maar zonde. Alsof men er behoefte aan had om via mij bezoedelt te worden om daarna vervolgens te bidden voor vergeving. Als kind was ik er behoorlijk van in de war. Er waren nog een paar kinderen. We spraken niet met elkaar hierover. Je merkte het in de badkamer. Wanneer je een washandje met resten van een schuurmiddel zag en een meisje haar lippen en vingers rood had geschuurd. Ikzelf wist altijd wel aan vaseline te komen.

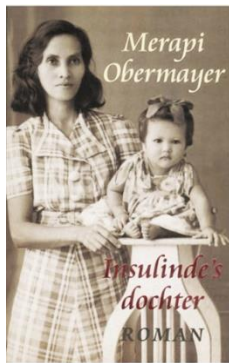
12 Op de tentoonstelling Shame en Masculinity zag ik een schilderij van Marlene Dumas waarop twee naakte meisjes stonden. [Marlene Dumas, Beauty as Burden, 1998, ink wash and watercolor] Hun houding, was het verlegenheid, was het schaamte? Ik kon er bijna niet naar kijken. Toch dwong ik mij er toe. Het bracht mij terug naar die badkamer. Meisjes in de pubertijd, Joodse, Indische ja zelfs een met een heel donkere huidskleur. We werden gedwongen ons uit te kleden. We werden bekeken door drie nonnen. We hielden onze knieën tegen elkaar, bijna als x-benen. Eén zette de stoel tegen de badkamerdeur. Er werd geknepen in onze borsten. Je moest je wijdbeens bukken zodat ze in je anus konden kijken. Een meisje was ongesteld, het bloed liep langs haar dijen. Er werden opmerkingen gemaakt... Ik stond daar met gebalde vuisten. Weigerde mij te bukken. Waarop een van de nonnen de schrobber pakte, mij met de stok tegen mijn rug sloeg. Op dat moment besloot ik om onder te duiken. Onder te duiken in mijn eigen lichaam. Waarom schamen voor een lichaam als het niet van mij was? Van mijn geest, mijn hersens moesten ze afblijven. Ik raakte onthecht van mijn lichaam, sprak over 'dat lichaam van mij' maar begreep tegelijkertijd dat ik ervoor moest blijven zorgen omdat ik geen andere plek had om in wonen. Mijn hersens, geest, waren mijn alles. Hiermee kon ik met oom Bloem communiceren. Oom Bloem die zijn lichaam onder zijn ogen zag verdwijnen! Toen de parade voorbij was werden we in een douchecel geperst, tegen elkaar aan geplakt. In een van de andere douchecellen had je een tuinslang die altijd klaar lag om gebruikt te worden bij het schoonmaken van de vloer. Eerst werden we bespoten met kokend heet water, toen weer koud, toen weer heet. Ons geschreeuw bereikte zelfs de gang. Dat was het moment dat die kleine non ingreep. Ik zag de wanhoop op haar gezicht. Voor één Joods meisje werd het teveel. Ze kende alle verhalen over de oorlog. We hebben hier nooit met een woord over gesproken. In de lente plukten we stiekem bloemetjes uit de tuin en legden die op de plek waar ze werd gevonden.

13 Schaamte, schaamte en nog eens schaamte. Ik had daar radicaal mee afgerekend. Misschien is dat een van de oorzaken dat ik, eenmaal in Amsterdam, geen enkele moeite had om mijn geld te verdienen door naaktmodel te zijn op academies. Ik werd veel gevraagd omdat ik afstand kon nemen van mijn lichaam. Toen ik het schilderij van Marlene Dumas zag, terugging in de tijd, voelde ik de schaamte, de vernedering en het voelde als NU. Een paar dagen later ging ik op zoek naar een fotoboek van David Hamilton. De man die als geen ander naakte jonge meisjes in adolescentie leeftijd wist te portretteren, dromerig, wazig... cliché, maar toch. Zoals ik mezelf graag had willen herinneren op die leeftijd: onderzoekend, nieuwsgierig en ja vooral kwetsbaar. Op mijn zesde wist ik alles al van het menselijk lichaam en vond er niks aan. Op mijn twaalfde zag ik mijn lichaam als een handig

instrument, een huis, een onderduikadres. Nu voelde ik mij gelouderd. Het terugvinden van die kwetsbaarheid waarin verwondering en pijn naast elkaar kunnen leven in plaats van tegenover elkaar, kan niet zonder confrontaties. In het heden vindt je de kracht ze aan te gaan. Zoals ik die vond bij het zien van het schilderij van Marleen Dumas. Ik voelde mij niet meer dat door volwassenen in de steek gelaten kind.

14 Op het terrein van de leprakolonie stond ooit een boom. Volgens de beheerder was het een dode. Hij wilde hem kappen omdat die een gevaar vormde voor de bewoners. Vooral in de herfst, wanneer er storm was. Oom Bloem was daar fel op tegen. Beweerde dat die helemaal niet dood was. Dat was, nou ja, een twijfelachtige bewering. Het gedrag van de vogels sprak boekdelen. Voor hun nesten gebruikten ze twijgjes van dode bomen. Bij deze boom was geen vogel te bekennen geweest, toch waren ze volop bezig geweest met bouwen, in andere bomen. Hij had hij ze af en aan zien vliegen met dode twijgjes die niet van deze boom afkomstig waren. Voor een nest was de boom niet dood genoeg. Hij was hersendood. Het betoog van oom Bloem had de bewoners wakker geschud. De beheerder haalde toen bakzeil. Waarna er een prestigeslag ontstond. De boom werd een baken van hoop. Wellicht kwam er een wederopstanding. Men beklopt hem, rook er aan, maakte sneetjes in de bast om te kijken of er wondvocht uitkwam. Men was er maar druk mee. Oom Bloem keek alleen maar naar het gedrag van de vogels en dat twee jaar lang. Ik was erbij toen het heugelijke feit zich voordeed. Oom Bloem liep opgewonden met zijn armen te zwaaien, verloor hij zijn evenwicht. Languit liggend in het gras... 'blaadjes', zei hij. 'knoppen'. Dat was genoeg om iedereen naar de boom te krijgen. En inderdaad, er was een jong takje te zien die aan het uitbotten was. Ergens in het midden van de stam, precies op de plek waar de boom nog pijn kon voelen. Oom Bloem riep: 'de boom kan nog pijn voelen'. Herhaalde de zin nog eens en nog eens. De beheerder stond erbij en dacht 'Wat bezielde die mensen! Er stonden nog genoeg bomen?' Een van de patiënten, die zijn verwarring zag, schreeuwde in zijn oor: 'Hij kan nog pijn voelen! Hij hoort bij ons!' De strijd was gewonnen. Maar niet voor lang meer. Het takje groeide en groeide er kwamen wat minuscule blaadjes en daar bleef het bij. In de herfst werd die alsnog omgehakt. Er zijn momenten geweest dat ik net als die boom wilde zijn: hersendood. Soms gebeurde het ook. Toch kwamen er altijd weer blaadjes. Genoeg voor de vogels om zich wederom in mij te nestelen. Waarna het leven weer doorging. Ik heb me erbij neergelegd dat zulke momenten bij me horen. Pijn en verwondering, niet meer tegenover elkaar, maar naast elkaar.

Merapi Obermayer (Pelantungan Java, 1947) Kunstenaar en schrijver Merapi Obermayer is gevestigd in Amsterdam. De Amsterdamse apotheker-kunstenaar Oey Tjeng Sit (1917-1987) stimuleerde haar om in de kunst haar eigen weg te bewandelen en haar eigen taal te zoeken. Wat haar tot de uitspraken bracht: 'je eigen taal is de taal die je het minste spreekt' en 'schrijven is onderdeel geworden van mijn beeldende kunst. Ik maak woord en boekobjecten.' Haar werk komt voort uit een intense zoektocht: een innerlijke drang om te weten hoe situaties zijn ontstaan, om te willen weten waarom je bent wie je bent. Het komt voort uit een behoefte om te willen verklaren. Het zich willen verdiepen in het proces van herinneren [zie o.a. het programma 'Bruggen van het Zijn.' (2015) over de 'ervaring van het herinneren']].

In 2001 verscheen bij uitgeverij Prometheus haar roman 'Insulinde's dochter' waarin het verhaal wordt verteld van Mira die tijdens de onafhankelijkheidsoorlog in Indonesië wordt geboren in een leprakolonie en als vijfjarige met haar ouders en zus naar Nederland moet reizen. Ze belandt in een internaat geleid door katholieke nonnen en brengt haar vakanties door in opnieuw een leprakolonie nu de Veluwe, vanwege de ziekte van haar vader. Daar ontmoet ze o.a. oom Bloem. Oom Bloem die de jonge hoofdpersoon veel leert en die zich - gedeeltelijk *in hindsight* - ontwikkelt tot haar mentor. Het verhaal van Mira vertoont sterk autobiografische parallellen met dat van Merapi Obermayer. In haar artistiek onderzoek geeft Merapi Obermayer veelal vorm

door aan een voor haar betekenisvol historisch object, een interpretatie van haar herinneringen, haar eigen ervaringen en de overgeleverde ervaringen te verbinden. Deze herinneringen te verklaren, maar vooral ook door er een artistieke, kunstzinnige vertaling aan toe te voegen. Zoals curator Barbara Kirshenblatt(*) schreef over erfgoed als een culturele productie, vat Merapi Obermayer dat feitelijk heel letterlijk op. Op de overblijfselen van het verleden, en de uitgesproken en onuitgesproken herinneringen daaraan, creëert Merapi haar eigen werkelijkheid. Herinneringen uit haar leven, haar jeugd, haar relatie tot voorheen Indië, de erfenissen van het verleden die op haar overgedragen zijn, haar familiegeschiedenis die haar naar Nederland bracht, het leggen van verbintenissen tussen haar Nederlandse en Indische geschiedenis: het komt allemaal terug in haar werk. Daarnaast verbindt zij haar beeldende werk met het schrijven. Die combinatie stelt haar in staat zoals zij het zelf noemt 'haar eigen landschappen te creëren'. Zij zegt zelf: 'Wie geen landschap heeft moet er zelf maar één samenstellen'. Schrijven is onderdeel van haar beeldende kunst. Woorden, zinnen, taal: zij is er voortdurend mee bezig. Zij stellen haar in staat om haar emoties te verwoorden, maar vooral haar gedachten en herinneringen te ordenen en tot nieuwe inzichten te komen.

Dr Erik Somers, historicus NIOD leidde haar tentoonstelling 'Niets is ooit af' (2017, Castrum Peregrini) in met de woorden: *...Zo betekenen de woorden 'vrijheid' en 'bevrijding' veel voor haar. Twee ogenscheinlijke nauw verwante begrippen, die inderdaad interactie oproepen, maar toch heel sterk een eigen dynamiek hebben en waar zij moeiteloos betekenen als: uitsluiting, geborgenheid, loslaten, vervolging, geweld, onthechting en gedwongen afscheid aan weet te verbinden. Een dergelijke gedachtegang kan ze ook ontwikkelen als ze het heeft over, deels eigen bedachte begrippen als 'inburgeren', 'uitburgeren' en 'ontburgeren'. En hierin zie je ook haar zoektocht om niet alleen in de kunst haar eigen weg te bewandelen, maar ook haar eigen taal te zoeken. Dit brengt haar tot uitspraken zoals: 'Vrijheid is als de lucht die inademt en waar je vervolgens je tanden op breekt'. En als je vraagt haar eigen werk kernachtig samen te vatten, dan zegt ze: "het zijn slechts fragmenten die voorbij gaan". Daar voegen we vandaag aan toe: 'Niets is ooit af'.*

Merapi Obermayer begon in 2010 aan twee klachtenklachten procedures, één wegens seksueel misbruik door nonnen, tegen de R.K. kerk. Deze stonden o.l.v. de commissie Deetman. (Onderzoek naar seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk, 2010-2011.) Het is vooral aan haar persoonlijke ingrijpen in december 2010 te danken, tijdens het presenteren van de rapporten over het gedrag van de mannen, dat Deetman en de Tweede Kamer gedwongen werden ook aandacht te schenken aan het wangedrag van vrouwelijke geestelijken. Begin 2021 verscheen het boek 'afstandsmoeders' (Christel Don, uitgeverij Thomas Rapp) waarin Merapi Obermayer's verhaal wordt verteld. Hierin wordt voor het eerst aandacht geschonken aan de vrouwen (meer dan 15.000) die tussen 1956 en 1984 hun kind gedwongen moesten afstaan ter adoptie.

Op uitnodiging van Stichting H401 volgde Merapi Obermayer de programma reeks SHAME! Exploring Masculinity (2020/2021). Als *critical friend*, veelzijdig kunstenaar en ervaringsdeskundige reflecteerde zij zowel op de tentoonstelling SHAME! and Masculinity, het gelijknamige boek (Valiz Uitgeverij 2020 i.s.m. H401) als de reeks (artist) talks die tot stand kwamen en grotendeels online staan. Haar uitkomst is een reeks teksten die variëren van bijna aforisme-achtige uitspraken tot korte verhalen waarin zij haar persoonlijke levensverhaal koppelt aan de thema's die aan bod kwamen: schaamte, hoogmoed, misbruik, kwetsbaarheid.

(*) Barbara Kirshenblatt (Museum Polin, Warschau en hoogleraar museum presentaties in New York) vindt dat musea bij uitstek dragers van erfgoed zijn geworden. Zij spreekt over erfgoed als een vorm van culturele productie: cultureel erfgoed is weliswaar gebaseerd op het verleden, maar brengt ook iets nieuws voort. Aan de tentoongestelde objecten worden vanuit het erfgoedbesef culturele waarden toegevoegd. Erfgoed is een proces van meta-culturele handelingen. Dat wat getoond wordt in een museum wordt verbonden met levende personen, hun kennis, hun handelingen, hun voorwerpen, hun sociale wereld, hun leefomgeving en hun herinneringen. Erfgoed veronderstelt een zelfbewuste selectie van wat waardevol geacht wordt, zo betoogt Kirshenblatt. Kortom, hoe er ook tegen erfgoed wordt aangekeken, het zegt vooral iets over hen die het creëren